

Павлова Т. С., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара (Україна, Дніпр), pavlova_tatyana@ukr.net

Право як предмет соціальної філософії по Л. Петражицькому

Рассматриваются проблемные вопросы понимания права в социальной философии. Право рассматривается как сложный феномен, суть которого не может сводиться лишь к рациональности. Основное внимание уделяется эмоциональной составляющей права, которая реализуется в социальной коммуникации. Цель данного исследования состоит в определении социальной составляющей права как эмоции, раскрытию его как предмета социальной философии. Основными методами исследования являются диалектический, с помощью которого рассматриваются внутренние и внешние закономерности развития эмоциональной природы права, герменевтический метод, который позволяет интерпретировать право не только как феномен индивидуального правосознания, а и как социальный феномен, методы анализа и синтеза, с помощью которых становится возможным раскрыть предметную определенность права как категории социальной философии и прояснить характер соотношения в нем общественного и индивидуального и другие. К выводам можно отнести то, что во взглядах Л. Петражицкого право предстает предметом философского анализа, поскольку имеет более глубокое значение, чем внешний общественный регулятор и требует своего детального исследования. Такое исследование можно отнести к сфере социальной философии, поскольку эмоциональная природа права имеет общественный характер и может быть реализована в социальной коммуникации.

Ключевые слова: социальная философия, социальная коммуникация, право, правовая эмоция, общество, личность.

УДК 101.1:17.035.1

Патлайчук О. В.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології, Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова, (Україна, Миколаїв), volnistik@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗУМНОГО ЕГОЇЗМУ ЧЕРНИШЕВСЬКОГО У ТВОРЧОСТІ АЙН РЕНД

Поширення етичних поглядів американського філософа і письменниці Айн Ренд (1905–1982) в сучасному українському суспільстві зумовлює доцільність проведення їх детального аналізу, одним з етапів якого є зіставлення концепції розумного егоїзму Айн Ренд та концепції російського філософа М. Г. Чернишевського, яка стала вихідною для формування поглядів американської письменниці.

Встановлено, що теорія М. Г. Чернишевського є типовим класичним трактуванням розумного егоїзму, яке дамінувало в європейському суспільстві з античних часів до перших десятиліть ХХ ст. Згідно з цим трактуванням, розумний егоїзм необхідно відрізнити від звичайного людського егоїзму. Зміст і етична цінність розумного егоїзму полягають у здійсненні вчинків, які приносять користь усьому суспільству.

Встановлено, що теорію Айн Ренд слід віднести до т.зв. «поствіслого» трактування, яке сформувалося у суспільстві в останні десятиліття під впливом ідей Ф. Ніцше. У цьому трактуванні «розумний егоїзм» мало чим відрізняється від звичайного егоїзму. Використання ж добавки «розумний» обумовлюється спробою відмежуватися від терміну, якому історично наданий різко негативний значеннєвий відтінок.

Ключові слова: етика, розумний егоїзм, особистий інтерес, суспільний інтерес, Чернишевський, Айн Ренд.

У ХХ ст. спочатку в Сполучених Штатах Америки, а згодом і в інших країнах набули значного поширення ідеї американського філософа і письменниці російського походження Айн Ренд (1905–1982). У 1991 р. за результатами дослідження Бібліотеки Конгресу її роман «Атлант розправив плечі» (1957 р.) був визнаний «найбільш впливовою книгою у США після Біблії». Опитування агентства «Zogby International», проведене у листопаді 2008 р., показало, що роман прочитали 8,1% дорослих американців, причому 15% з них – люди з річним доходом більше 100 тис. дол. [5]. Щорічно у світі книги Айн Ренд видаються тиражем більше півмільйона екземплярів. Сумарний тираж її видань перевищив 25 мільйонів.

Вивченням і пропагандою творчості Айн Ренд у даний час займаються два дослідницьких інститути. Її дискусійні клуби існують у більшості коледжів Америки.

На ідеях Айн Ренд виховується вже третє покоління ділової і політичної еліти США. Серед її шанувальників – кандидат у президенти США від Демократичної партії Хіллари Клінтон, екс-президент США Рональд Рейган, екс-прем'єр-міністр Великобританії Маргарет Тетчер, президент у 1987–2007 рр. Резервного банку США Ален Грінспен та багато інших.

Творчість Айн Ренд в останні роки активно вивчається вітчизняними дослідниками (див., наприклад, роботи [2; 4; 5; 9]). Проте процес дослідження знаходиться лише у початковому стані і не може бути визнаний повним і завершеним.

У зв'язку з цим становить інтерес порівняльний аналіз концепції розумного егоїзму Айн Ренд та концепції М. Г. Чернишевського, яка стала вихідною для формування поглядів американської письменниці.

Метою роботи є дослідження трансформації концепції розумного егоїзму М. Г. Чернишевського у творчості Айн Ренд.

Культовою фігурою історії революційної боротьби в Росії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. був філософ-соціаліст, революціонер-демократ, публіцист і письменник Микола Гаврилович Чернишевський (1828–1889). Свої ідеали він у художній формі виклав у романі «Що робити?» (1863 р.). Як відзначав у 1907 р. П. О. Кропоткін, «для російської молоді того часу вона [книга «Що робити?】 була свого роду одкровенням і перетворилася в програму, зробилася свого роду прапором» [3, с. 306–307].

Етика Чернишевського ґрунтувалася на концепції «розумного егоїзму». Слід зазначити, що у своїх поглядах філософ дотримувався класичних положень цієї теорії, розроблених у ХVІІІ ст. французьким мислителем К. А. Гельвецієм. Безсумнівно також представляється вплив на Чернишевського популярного в середині ХІХ ст. німецького філософа Л. Фейєрбаха.

Практичні висновки зі звичайного життєвого досвіду, писав у роботі «Антропологічний принцип у філософії» Чернишевський, зовсім суперечать стародавнім гіпотезам, які приписували людині безліч різних безкорисливих прагнень. Люди бачать з досвіду, що кожна людина думає тільки про саму себе, піклується про свої вигоди більше, ніж про чужі, майже завжди приносить вигоди, честь і життя інших у жертву своєму розрахунку. Для кожного є очевидним, що всі люди – егоїсти. Тому в практичних справах усі розважливі люди завжди керуються переконанням, що егоїзм – єдине спонукання, що керує діями кожного, з ким мають вони справу [10, с. 235].

Якби ця думка, вважав Чернишевський, щодня підтверджувана досвідом кожного з нас, не мала проти себе досить великого числа інших життєвих фактів, вона звичайно, незабаром одержала би остаточну перемогу над гіпотезами, які стверджують, що егоїзм є тільки зіпсованість людини, а незіпсована людина керується спонуканнями, протилежними егоїзму: думає про благо інших, готова жертвувати собою для інших і т.д. Але от саме в тім і утруднення, що гіпотеза про безкорисливе прагнення людини служити чужому благу, спростовувана сотнями щоденних досвідів кожного, підтверджується

досить численними фактами безкорисливості, самопожертви і т.д.

Ці явища є протилежними і їх важко підвести під один закон, відзначав філософ. Проте, у спонуканнях людини, як і у всіх сторонах її життя, немає двох різних або протилежних натур. Уся розмаїтість людських спонукань до дії походить з однієї і тієї ж натури, по тому самому ж закону. Зосередивши увагу на вчинках, які представляються альтруїстичними, можна прийти до несподіваних результатів: «Потрібно буває тільки вдивитися щільніше у вчинок або почуття, яке представляється безкорисливим, і ми побачимо, що в основі його все-таки лежить та ж думка про власну особисту користь, особисте задоволення, особисте благо, лежить почуття, що зветься егоїзмом. Дуже мало знайдеться випадків, коли ця основа сама не напрошувалася б на зауваження...» [10, с. 236–237].

Розглянувши будь-який вчинок, писав Чернишевський, який полягає у приношенні жертви (нехай навіть свого життя) заради чого-небудь, можна переконатися, що його підставою служить особистий розрахунок або жагучий порив егоїзму. «Друг, що проводить цілі тижні поряд з ліжком хворого друга, робить пожертвування набагато важкіше, чим якби віддавав йому усі свої гроші. Але чому він приносить таку велику жертву і на користь якого почуття він приносить її? Він приносить свій час, свою свободу в жертву своєму почуттю дружби, – помітимо ж, **своєму** почуттю; воно розвилось в ньому так сильно, що, задовольняючи його, він одержує більшу приємність, чим одержав би від всяких інших задовольнень і від самої свободи; а порушуючи його, залишаючи без задоволення, почував би більше неприємності, чим від стиснення себе у всіх інших потребах. Точно такими ж є випадки, коли людина відмовляється від усяких насолод і вигід для служіння науці чи якому-небудь переконанню» [10, с. 238–239].

При уважному дослідженні спонукань, що керують людьми, відзначав філософ, виявляється, що усі вчинки, гарні і погані, шляхетні і низькі, геройські і легкодушні, відбуваються у всіх людях з одного джерела: людина робить так, як приємніше їй, керується розрахунком, який велить відмовлятися від меншої вигоди або меншого задоволення для одержання більшої вигоди, більшого задоволення. Цим, утім, різниця між гарними і поганими вчинками зовсім не зменшується: «Ми знаємо, що алмаз і вугілля – усі той самий чистий вуглець, але проте алмаз є алмаз, річ надзвичайно дорогоцінна, а вугілля – усе-таки вугілля» [10, с. 239].

Різні люди у тому ж самому суспільстві, стверджував Чернишевський, називають добрими і гарними вчинки зовсім різні, навіть протилежні. Така ж різниця існує між поняттями про добро в різних суспільствах і в різні епохи в одному суспільстві. Однак при детальному розгляді вчинків, названих добрими, ми знаходимо, що в них в усіх є одна спільна риса: «Окрема людина називає добрими вчинками ті справи інших людей, які корисні для неї; у думці суспільства добром визнається те, що корисно для всього суспільства чи для більшості його членів; нарешті, люди взагалі, без розходження націй і станів, називають добром те, що корисно для людини взагалі» [10, с. 240]. У тому випадку, якщо інтереси соціальних груп є протилежними, питання про характер вчинку вирішується дуже просто: загальнолюдський інтерес розташований вище вигід окремої нації, загальний

інтерес цілої нації розташований вище вигід окремого стану, інтерес численного стану вище вигід нечисленного. Ця градація є усього лише застосуванням геометричної аксіоми – «ціле більше своєї частини» – до суспільних питань.

У романі «Що робити?» М. Г. Чернишевський дав детальну характеристику свого морального ідеалу – «нових людей», прихильників теорії розумного егоїзму. «Бачиш, [...] проникливий читач, – писав він, – які хитруни ті шляхетні люди, і як грає в них егоїзм: не так, як у тобі, государ мій, тому що задоволення знаходять вони не в тім, у чому ти, государ мій; вони, бачиш, вищу свою насолоду знаходять у тім, щоб люди, яких вони поважають, думали про них, як про шляхетних людей, і для цього, государ мій, вони клопочуть і придумують усякі штуки не менш ретельно, чим ти для своїх цілей, тільки цілі у вас різні, тому і штуки придумуються неоднакові тобою і ними: ти придумуєш погані, шкідливі для інших, а вони придумують чесні, корисні для інших» [11, с. 274].

У 1905 р. в С.-Петербурзі в родині багатого торговця народилася Аліса Зіновіївна Розенбаум, яка згодом створювала свої праці під псевдонімом «Айн Ренд». Незгладимий слід у її свідомості залишили події 1917 р. та подальшої громадянської війни. У матеріальному плані родина втратила усе. Її батько «[...] став звичайним робітником, який боровся за шматок хліба на столі і за те, щоб врятувати родину від ненависних червоних» [1, с. 455]. Наслідком цього стало різко негативне відношення Айн Ренд до будь-якої соціалістичної ідеології. «Ти повинен жити для інших», – це була одна із самих огидних концепцій, які вона коли-небудь чула. З тих пір вона присвятила своє життя доказу хибності цієї концепції», відзначають її біографи [1, с. 456].

У 1924 р. Айн Ренд закінчила Ленінградський університет і на початку 1925 р. емігрувала в США. У 30–60-і роки вона займається літературною діяльністю, пише сценарії для голлівудських фільмів, короткі розповіді, п'єси. З кінця 50-х років і до самої смерті (1982 р.) активно популяризує свої політичні та філософські погляди.

Дискутуючи з Чернишевським, із творчістю якого вона була прекрасно знайома, Айн Ренд створила свою власну теорію розумного егоїзму. Для популяризації своїх поглядів і в протиставлення роману «Що робити?» і була написана робота «Атлант розправив плечі». Обидва романи мають багато спільних рис: головні герої зображені як ідеал «нової людини»; велика кількість філософських розмірковувань; важкий стиль викладення матеріалу; низька художня цінність.

Ні про який суспільний інтерес в теорії розумного егоїзму Айн Ренд мова вже не йде. Первинними є тільки особисті інтереси, вони ж і повинні бути для людини єдиними. Кожна жива людина, вважала філософ, – це самоціль, а не засіб для досягнення чіткої цілей або чийогось блага. Отже, людина – кожна людина – призначена для самої себе. Вона не засіб для існування інших. Вона повинна жити для своєї власної користі, не жертвуючи себе іншим і не приносячи інших у жертву заради себе. Вона повинна трудитися заради свого особистого інтересу, прагнучи досягти свого власного щастя як єдину моральну мету свого життя. «Ваше життя належить Вам і благо полягає у тому, щоб прожити його» [6, с. 1178].

На думку Айн Ренд, філософи минулого, які намагалися розробити розумний етичний кодекс, дали нам лише набір примх, будь то потакання примхам власним (етика Ніцше) або служіння чужим (етика Бентама, Мілля, Конта). Коли чиясь бажання (у тому числі соціальної групи, більшості і т.п.) має етичний пріоритет, а задоволення цього бажання є етичною метою (приклад – «найвище щастя найбільшого числа людей»), людям залишається лише ненавидіти, боятися і знищувати один одного, оскільки їх бажання та інтереси неминуче зітвораються.

Для досягнення свого щастя людині зовсім не обов'язково ущемляти особисті інтереси інших людей, стверджувала філософ. Моральне люджерство альтруїстичних доктрин – у передумові, що для щастя однієї людини необхідне страждання іншої. Більшість наших сучасників, писала вона, вважають цю передумову істиною в останній інстанції. Коли хто-небудь говорить про право людини жити заради себе, заради своїх розумних інтересів, майже усі автоматично думають, що мова йде про право приносити інших у жертву. «На їхню думку, тяга калічити, поневолювати, грабувати чи вбивати інших входить у наші особисті інтереси, і ми, природно, повинні від них відмовитися. Думка про те, що інтереси ці можна задовольнити тільки тоді, коли є позбавлений жертвовності зв'язок з іншими, ніколи не приходила в голову людинолюбним апостолам безкорисливості, які так палко прагнуть до загального братерства» [8, с. 98].

«Розумний егоїзм», у трактуванні Айн Ренд, – це переслідування своїх особистих інтересів не на шкоду інтересам інших членів суспільства. Розумні люди не роблять як дикуни, що уявляють собі особисті інтереси лише як прагнення урвати шматок. Їхнє існування – це не хвилине фізичне існування купи м'язів та інстинктів. Вони взаємодіють як торговці, які дають одне замість іншого. (Узагалі, принцип торгівлі – єдиний розумний етичний принцип для будь-яких людських відносин, особистих і суспільних, приватних і публічних, духовних і матеріальних. Це справедливий принцип, вважала філософ).

Для чого ж «розумним» людям необхідно враховувати інтереси інших членів суспільства? Може в цьому і полягає який-небудь «суспільний інтерес», проявляється яка-небудь турбота про цих членів суспільства? Нічого подібного. Айн Ренд чітко проясняє свою позицію: «Що таке людство взагалі? Коли ми вимовляємо ці слова, нам уявляється щось велике і значне. Але, фактично, це ті люди, з якими ми зустрічаємося в житті. Подивіться на них. [...] Адаже навкруги одні домогосподарки, що торгуються з продавцями, сопливі діти, що пишуть на тротуарах лайки, і п'яниці. Людей можна поважати, якщо вони здатні страждати. У цьому випадку в них зберігається людська гідність. Але ви спостерігали коли-небудь за людьми в момент веселощів? От коли виявляється вся їхня сутність. [...] Зверніть увагу, чим вони насолоджуються. Посидите з ними в пивних. Ось воно ваше «людство взагалі!»» [7, с. 321].

Необхідність «розумності» егоїзму пояснюється іншими факторами. Просто, існуючи у суспільстві, людина повинна підкорятися діючим у ньому певним правилам і нормам. Якщо вона для досягнення своїх **поточних** особистих цілей ці норми і правила буде

порушувати, то буде цим суспільством покарана. А отже, для неї проблематичним стане виконання її **довгострокових** особистих інтересів. «Розумні» люди так не роблять. («Нехай вона (людина – О. П.) оголосить [...] що завтра збере врожай, з'ївши увесь запас зерна сьогодні, і реальність зітре її в порошок, як вона і заслуговує» [6, с. 1185].)

Висновки:

1. Теорія М. Г. Чернишевського є типовим класичним трактуванням розумного егоїзму, яке домінувало в європейському суспільстві з античних часів до перших десятиліть ХХ ст. Згідно з цим трактуванням, по-перше, розумний егоїзм необхідно відрізнити від звичайного людського егоїзму. По-друге, якщо звичайний егоїзм з етичної точки зору є річчю безумовно негативною (або, як мінімум, несхвалюваною), то вчинки, чинені відповідно до розумного егоїзму, є безумовно добродесними. По-третє, зміст і етична цінність розумного егоїзму полягають у здійсненні вчинків, які приносять користь усьому суспільству.

2. Теорію Айн Ренд слід віднести до т.зв. «пост-класичного» трактування, яке сформувалося у суспільстві в останні десятиліття під впливом ідей Ф. Ніцше. У цьому трактуванні «розумний егоїзм» мало чим відрізняється від звичайного егоїзму. Використання ж добавки «розумний» обумовлюється спробою відмежуватися від терміну, якому історично наданий різко негативний значеннєвий відтінок.

Список використаних джерел

1. Ландрам Дж. Эн Рэнд: макроориентированный интуитивист // Ландрам Дж. Профили гениев. Тринадцать женщин, которые изменили мир. – Ростов-н/Д: Феникс, 1997. – С. 455–469.
2. Коробко М. І. Явні та неявні джерела філософії об'єктивізму Айн Ренд / М. І. Коробко // Гуманітарний часопис. – 2015. – №1. – С. 38–44.
3. Кропоткин П. А. Идеалы и действительность в русской литературе / П. А. Кропоткин. – СПб.: Изд-во Сабашниковых, 1907. – 420 с.
4. Кучинська В. «Атлант розправив плечі»: не стільки про бізнес, скільки про мораль [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.innovations.com.ua/articles/finance/18006/atlant-rozpraviv-plechi-ne-stilki-pro-biznes-skilki-pro-moral>.
5. Мямлин К. Айн Рэнд-Розенбаум – бардесса либерального капитализма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://communitarian.ru/publikacii/filosofiya_politiki/ayn_rend_rozenbaum_bardessa_liberalnogo_kapitalizma.
6. Рэнд А. Атлант расправил плечи / А. Рэнд. – М.: Альпина Паблишерс, 2009. – 1364 с.
7. Рэнд А. Источник / А. Рэнд. – М.: Альпина Паблишерс, 2011. – 800 с.
8. Рэнд А. Объективистская этика // Рэнд А. Апология капитализма. – М.: НЛО, 2003. – С. 73–104.
9. Сазонов С. С. Введение в философию Айн Рэнд: метафизика и эпистемология свободы / С. С. Сазонов // Материалы четвертых чтений памяти Г. В. Лебедева. – М.: Алроса, 2008. – С. 11–28.
10. Чернышевский Н. Г. Антропологический принцип в философии // Чернышевский Н. Г. Избр. филос. сочинения в 4 т. – М.: Госполитиздат, 1951. – Т. 3. – С. 162–254.
11. Чернышевский Н. Г. Что делать? / Н. Г. Чернышевский. – М.: Дрофа, 2009. – 445 с.

References

1. Landram Dzh. En Rend: makroorientirovannyi intuitivist // Landram Dzh. Profily geniev. Trinadtsat zhenshchin, kotorye izmenili mir. – Rostov-n/D: Feniks, 1997. – S. 455–469.
2. Korobko M. I. Yavni ta neyavni dzherala filosofiyi ob'yektivizmu Ayn Rend / M. I. Korobko // Humanitarnyy chasopys. – 2015. – №1. – S. 38–44.
3. Kropotkin P. A. Idealy i deystvitel'nost v russkoy literature / P. A. Kropotkin. – SPb.: Izd-vo Sabashnikovykh, 1907. – 420 s.

4. Kuchyn'ska V. «Atlant rozpraviv plechi»: ne stil'ky pro biznes, skil'ky pro moral' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.innovations.com.ua/ua/articles/finance/18006/atlant-rozpraviv-plechi-ne-stilki-pro-biznes-skilki-pro-moral>.

5. Myamlin K. Ayn Rend–Rozenbaum – bardessa liberalnogo kapitalizma [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://communitarian.ru/publikacii/filosofiya_politiki/ayn_rend_rozenbaum_bardessa_liberalnogo_kapitalizma.

6. Rend A. Atlant raspravil plechi / A. Rend. – M.: Alpina Publishers, 2009. – 1364 s.

7. Rend A. Istochnik / A. Rend. – M.: Alpina Publishers, 2011. – 800 s.

8. Rend A. Obektivistskaya etika // Rend A. Apologiya kapitalizma. – M.: NLO, 2003. – S. 73–104.

9. Sazonov S. S. Vvedenie v filosofiyu Ayn Rend: metafizika i epistemologiya svobody / S. S. Sazonov // Materialy chetvertkykh chteniy pamyati G. V. Lebedeva. – M.: Alrosa, 2008. – S. 11–28.

10. Chernyshevskiy N. G. Antropologicheskij printsip v filosofii // Chernyshevskiy N. G. Izbr. filos. sochineniya v 4 t. – M.: Gospolitizdat, 1951. – T. 3. – S. 162–254.

11. Chernyshevskiy N. G. Chto delat? / N. G. Chernyshevskiy. – M.: Drofa, 2009. – 445 s.

Patlaichuk O. V., PhD, Associate Professor,

Department of Philosophy and Cultural studies,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

(Ukraine, Mykolaiv), volnistik@gmail.com

Transformation of the rational egoism's concept of Chernyshevsky in the works of Ayn Rand

Distribution of ethical views of American philosopher and writer Ayn Rand (1905–1982) in the modern Ukrainian society determines the feasibility of their detailed analysis. One of the steps of analysis is a comparison of the rational egoism's concept of Ayn Rand and the concept of the Russian philosopher N. Chernyshevsky, that became the source for the formation of the views of American writer.

It was found that the theory of N. Chernyshevsky is a typical classical interpretation of rational egoism, that dominated in European society from antiquity until the first decades of the twentieth century. According to this interpretation, rational egoism must be distinguished from ordinary human selfishness. The content and moral value of rational egoism consist in doing actions that benefit all of society.

The theory of Ayn Rand should be attributed to «post-classical» interpretation, which was formed in society in recent decades under the influence of ideas of F. Nietzsche. In that interpretation the «rational egoism» is a little different from ordinary selfishness. The use of additives «rational» due to a desire to dissociate themselves from the term with a negative connotation.

Keywords: ethics, rational egoism, self-interest, social interest, Chernyshevsky, Ayn Rand.

Патлайчук О. В., кандидат философских наук, доцент,

доцент кафедры философии и культурологии,

Национальный университет кораблестроения

им. адм. Макарова (Украина, Николаев),

volnistik@gmail.com

Трансформация концепции разумного эгоизма Чернышевского в творчестве Айн Рэнд

Распространение этических взглядов американского философа и писательницы Айн Рэнд (1905–1982) в современном украинском обществе предопределяет целесообразность проведения их детального анализа, одним из этапов которого является сопоставление концепции разумного эгоизма Айн Рэнд и концепции российского философа Н. Г. Чернышевского, которая стала исходной для формирования взглядов американской писательницы.

Установлено, что теория Н. Г. Чернышевского является типичной классической трактовкой разумного эгоизма, которая доминировала в европейском обществе с античных времен до первых десятилетий XX века. Согласно этой трактовке, разумный эгоизм необходимо отличать от обычного человеческого эгоизма. Содержание и нравственная ценность разумного эгоизма заключаются в совершении поступков, которые приносят пользу всему обществу.

Установлено, что теорию Айн Рэнд следует отнести к «постклассической» трактовке, которая сформировалась в обществе в последние десятилетия под влиянием идей Ф. Ницше. В этой трактовке «разумный эгоизм» мало чем отличается от обычного эгоизма. Использование же добавки «разумный» обусловлено желанием отмежеваться от термина, имеющего негативный смысловой оттенок.

Ключевые слова: этика, разумный эгоизм, личный интерес, общественный интерес, Чернышевский, Айн Рэнд.

* * *

УДК 101.1:316.37

Суский Я. С.,
аспірант кафедри соціальної філософії
та філософії освіти, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), suskiy_yar@ukr.net

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТЕМИ СУБ'ЄКТА В ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ Н. ЛУМАНА

Проведено філософський аналіз концептуалізації теми суб'єкта в теорії соціальних систем та теорії Н. Лумана, зокрема. Проаналізовані основні наукові роботи, які на думку автора, мають відношення до даної проблематики. В статті пропонується для розгляду як Н. Луман робить кроки до того, щоб позбавити поняття «суб'єкт» значимої предметної підстави і намагастися звести суспільство не до взаємодії людей, а до «мережі комунікацій». Освітлено значення поняття суб'єкта в різні історичні етапи розвитку людства та перехід від поняття «індивід» до поняття «суб'єкт». Розглядається теорія трансцендентального суб'єкта та специфіка самоопиту через суб'єкт в теорії соціальних систем. Зазначаються особливості тлумачення суспільства через поняття «суб'єкта» як суспільство суб'єктів. Йде мова про різні семантичні техніки, які демонструють певну дистанцію по відношенню до традиційного соціального розривання. Актуальність подальшого дослідження залишається вкрай важливою в світлі сучасної соціальної філософії, теорії систем та теорії соціальних систем, зокрема.

Ключові слова: теорія соціальних систем, суспільство, людина, суб'єкт, особистість, індивід.

Тема людини та її відношення до соціального порядку має давно традицію, яку не можливо тут розкрити повністю. На думку Н. Лумана, вона втілюється в гуманістичних уявленнях про норми і цінності. І тому, щоб відмежуватися від неї потрібно визначити точки розбіжностей, адже якщо традиція не може бути продовжена, необхідно з'ясувати відмінності, щоб знайти можливості перекладу на іншу мову. «Точкой расхождения выступает то, что согласно гуманистической традиции человек находился внутри, а не вне социального порядка» [2, с. 281].

Людина вважалася складовою частиною соціального порядку, елементом самого суспільства. Людина називалася «індивідуумом» та була для суспільства неподільним, граничним елементом. Неможливо було подумати про розділення душі й тіла, або піддати їх окремому аналізу. Така декомпозиція руйнувала б те, чим є людина в суспільстві і для суспільства. Відповідно, вважалася що людина не тільки залежить від соціального порядку, а й призначена для життя в суспільстві. Форма її екзистенції могла здійснюватися лише тут. Протягом історії людства політичний характер громадського порядку змінився соціальним. Однак, тим самим принцип не змінився, а лише розширився. «Из животного политического (zoopolitikon) возникло животное социальное (animalsociale)» [2, с. 282].

Сучасна соціальна філософія ставить за мету за допомогою різних соціально-філософських підходів та методів знайти шляхи тлумачення всіх явищ та подій у суспільстві і в житті окремої людини. Це можливо здійснити, вивчаючи та досліджуючи шляхи розвитку суспільства, сукупність його відносин, роль і місце в ньому людини. Людина – початок усіх філософських роздумів, їх основний критерій та кінцевий результат. Як суб'єкт, вона органічно пов'язана з суспільством, в якому живе, і своєю діяльністю впливає на нього, задовольняючи свої життєві потреби та інтереси.

Повне і закінчене уявлення про сучасну теорію соціальних систем не можливо отримати, спеціально не звертаючись до аналізу творчості німецького соціолога Нікласа Лумана. Його теорія стоїть дещо окремо,